

Genofond ikrice

Mountain rye gene pool

Ing. Petrovic Ján, PhD.

**Katedra genetiky a šľachtienia rastlín, Fakulta agrobiológie a potravinových zdrojov,
Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre**

Abstract: Mountain rye (*Secale strictum* (C. PRESL.) C. PRESL. ssp. *Strictum*) was cultivated in year 2002 on fields of University Agricultural Farm of SAU in cadastre village Oponice in area of 14 ha and in cadastre village Kolíňany in area of 3 ha. Chemical analysis of biomass and grain uncovered differences in content matters in comparison to rye *Secale cereale* L. cultivar Picasso F₁. Grain of mountain rye had higher content of all studied aminoacids in range from 28,1 % (Asp) to 59,13% (Pro) in comparison to grain of rye *Secale cereale* L.

Key words: mountain rye, rye, chemical analysis, biomass, grain, aminoacids.

3. Riešiteľský kolektív

Ing. Ján Gažo, PhD., Ing. Marián Miko, CSc., Ing. Štefan Hajdu, Alexej Oravec, Monika Bírová, Eva Chovancová, Gabriela Kuklová, Peter Popík, Katedra genetiky a šľachtienia rastlín SPU. Ing. Valéria Valášeková, Slovenská poľnohospodárska knižnica, Ing. Pavlína Bányová, Stredisko biológie a ekológie rastlín, SPU, Malanta. Ing. Jozef Kubica, VPP SPU Kolíňany, Ing. Jozefína Kubalová, VPP SPU Oponice.

4. Ciele vecnej etapy

- 4.1 Prieskum a uchovanie genofondu ikrice na Slovensku
- 4.2 Overenie možnosti využitia produkčnej a nutričnej hodnoty z aspektu alternatívneho poľnohospodárstva a racionálnej výživy
- 4.3 Využitie v lesníctve a poľovníctve
- 4.4 Využitie v šľachtiteľských programoch
- 4.5 Využitie vo farmaceutickom priemysle ako média pre pestovanie námel'u (*Claviceps purpurea*)

5. Dosiahnuté výsledky

V druhom roku riešenia vecnej etapy sa ikrice pestovala na VPP SPU v katastri obce Oponice na ploche 14 ha a v katastri obce Kolíňany na ploche 3 ha. V Oponiciach z celej plochy sa ikrice použila na zelené kŕmenie hovädzieho dobytká. V Kolíňanoch cca z plochy 1 ha bolo dopestované 2500 kg zrna. Z plochy 2 ha sa vo fáze klasenia a začiatok kvitnutia mala ikrice prírodnou cestou usušiť a použiť pre kŕmenie hovädzieho dobytká. V dôsledku nepriaznivého počasia sa tento zámer nepodarilo realizovať. Z porastu ikrice a raže siatej boli vo fáze klasenia (17 mája 2002), koniec kvitnutia a začiatok tvorby zrna (13. júna 2002), voskovej zrelosti (27. júna. 2002) a plnej zrelosti (18. júla 2002) boli v troch opakovaníach odobraté vzorky rastlín (bez koreňov) z plochy 1 m² v každom opakovaní. Zároveň s odberom rastlinného materiálu na odberových miestach boli odobraté aj pôdne vzorky do hĺbky 0 – 300 mm a 310 – 600 mm. Pozemok porastu raže siatej odroda Picasso F₁ sa nachádzal od pestovateľskej plochy ikrice cca 1750 m. Analýza biologického materiálu a pôdy bola urobená v chemickom laboratóriu Strediska biológie a ekológie rastlín SPU – Malanta. Analýza aminokyselín v zrne ikrice a raže siatej bola urobená v laboratóriu Ústavu výživy zvierat VÚŽV v Nitre.

Pre neúplnosť chemických analýz a jednoročné výsledky nie sú kompletne matematicko – štatisticky vyhodnotené všetky analyzované ukazovatele. Časť analyzovaných ukazovateľov bola vyhodnotená testovaním významnosti rozdielov priemerných hodnôt pomocou Studentovho t-testu .

Čerstvá biomasa v g/m²

Pri ikrici v prvom odbere bola priemerná produkcia čerstvej biomasy 2813,33 g a raže 3531,67 g. V druhom odbere bol zaznamenaný pokles hmotnosti vyprodukovanej čerstvej biomasy. Ikrica 2655 g, raž 2545 g. Pri treťom odbere táto tendencia pokračovala. Ikrica 2405 a raž 2515 g. Štatistická významnosť rozdielov v produkcii čerstvej biomasy medzi skúšanými genotypmi nebola zistená ani pri jednom odbere.

Obsah sušiny v čerstvej biomase v %

Pri prvom odbere bol obsah sušiny pri ikrici 27,57 % a raže 31,98 %. Potvrdená štatistická významnosť rozdielov priemerných hodnôt v prospech raže.

Pri druhom odbere bol obsah sušiny pri ikrici 40,07 % a raži 37,32 %. Štatisticky významne vyšší obsah sušiny bol pri ikrici. V treťom odbere medzi priemerným obsahom sušiny ikrice a raže nebol zistený štatisticky významný rozdiel (52,23 a 50,86 %).

Obsah vlákniny v %

Pri prvom odbere obsah vlákniny v biomase bol pri ikrici štatisticky významne vyšší (31,61 %), ako pri raži (28,77 %). Od druhého odberu bol zvlášť hodnotený obsah vlákniny v stebľách a zvlášť v klasoch. V stebľách bol štatisticky vyšší obsah vlákniny pri ikrici (35,67 %), pri raži 32,2 %. Podobne to bolo aj pri klasoch, keď v klasoch ikrice bol obsah vlákniny 14,43 % a raži 9,71 %. Pri treťom odbere opäť štatisticky významne vyšší obsah vlákniny v stebľách bol pri ikrici 41,7 %, pri raži 36,49 %. V analyzovaných klasoch nebola zistená významnosť rozdielov v obsahu vlákniny (7,42 a 6,42 %).

Celkový obsah N v mg.kg⁻¹

Pri prvom odbere v biomase nebol zistený štatisticky významný rozdiel v obsahu celkového N (14052 mg.kg⁻¹ ikrica, 15806,67 mg.kg⁻¹ raž).

Pri druhom odbere bol zistený štatisticky vysoko významný rozdiel celkového obsahu N pri raži 9889,33 mg.kg⁻¹, raž 9889,33 mg.kg⁻¹. V klasoch bol štatisticky významne vyšší obsah celkového dusíka pri ikrici (15433,33 mg.kg⁻¹) v porovnaní s ražou (13333,33 mg.kg⁻¹).

Pri treťom odbere nebola v stebľách a klasoch zistená štatisticky významná rozdielnosť obsahu celkového dusíka.

V poslednom odbere v zrne ikrice bol zistený štatisticky významne vyšší obsah dusíka (18886,67 mg.kg⁻¹) pri raži to bola hodnota 15330,67 mg.kg⁻¹. V slame to bolo opačne. Vysoko preukazne vyšší obsah celkového N bol zistený v ražnej slame 5493,33 pri ikrici 3486,67 mg.kg⁻¹.

Obsah aminokyselín v g . kg⁻¹

Urobené analýzy aminokyselín v zrne jednoznačne poukazujú na ich vyšší obsah v zrne ikrici. Diferencie sa pohybujú v rozpätí od 28,01 % (Asp) do 59,13 % (Pro). Tabuľka 1

V úplnej zrelosti (posledný odber) bola z plochy 1m² kvantitatívne hodnotená:

Výška rastlín v mm

Pri ikrici bola priemerná výška rastlín 1700,5 mm a raže 1317,7 mm.

Celková hmotnosť rastlín z 1m² v g

Štatisticky významne vyššia hmotnosť rastlín bola z hodnotenej plochy pri raži (2118,33 g). Pri ikrici 1295 g.

Hmotnosť klasov z 1m²

Ikrica 450 g, raž 685 g. Štatisticky významne preukazný rozdiel v prospech raže.

Hmotnosť zrna z 1m²

531,67 g, ikrica 338,33 g. Štatisticky významne vyššia hodnota hmotnosti zrna raže.

Hmotnosť 1000 zrn v g

Štatisticky významne vyššia hodnota tohto znaku bola pri raži (23,08 g) pri ikrici 15,88 g,

Tabuľka 1: Obsah aminokyselín v sušine zrna z úrody roku 2002 v g. kg⁻¹

A m i n o k y s e l i n y :	Raž siata Picasso F₁	I k r i c a
Kyselina asparágová (Asp)	6,39	8,18
Treonín (Thr) * *	2,95	4,06
Serín (Ser)	4,03	5,50
Kyselina glutámová (Glu)	19,82	30,42
Prolín (Pro)	7,56	12,03
Glycín (Gly)	3,88	5,24
Alanín (Ala)	3,75	4,98
Valín (Val) * *	3,47	5,10
Metionín (Met) * *	1,49	2,00
Izoleucín (Ile) * *	2,36	3,64
Leucín (Leu) * *	5,00	7,23
Tyrozín (Tyr) *	1,97	2,80
Fenylalanín (Phe) * *	3,34	5,23
Lyzín (Lys) * *	3,00	4,19
Histidín (His) *	2,35	3,11
Arginín (Arg) *	5,21	7,15
Cystín (Cys)	1,86	2,46

* * pre človeka esenciálna aminokyselina

* pre človeka podmienenčne esenciálna aminokyselina

6. Realizačné výstupy

6.1 Hmotný realizačný výstup 2560 kg osiva

6.2 Overená možnosť využitia tejto plodiny pre zelené kŕmenie hovädzieho dobytká

6.3 Kŕmne miešanky pre poľnú a lesnú zver

7. Prezentácia výsledkov na vedeckých podujatiach, vo vedeckej a odbornej tlači

AFD:

7.1 Petrovic J. a kol. 2001. Prieskum a možnosti využitia ikrice na Slovensku. In. Brindza J. 29002. Záchrana ohrozeného genofondu starých a krajových odrôd z rastlinných druhov na Slovensku, Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, s.151-153, ISBN 80-80069-002-2.

7.2 Petrovic, J. 2002. Raž horská na Slovensku – minulosť a prítomnosť. In. Brindza, J. Zborník z vedeckej konferencie. Tradičné a netradičné druhy rastlín vo výžive, poľnohospodárstve a rozvoji vidieka. Slovenská poľnohospodárska univerzita, Nitra 3. decembra 2002 v tlači

8. Zapojenie doktorandov na riešení problematiky: nie je

9. Zapojenie študentov na riešení problematika formou diplomových prác

9.1 Téma diplomovej práce: Posúdenie hospodársky významných znakov ikrice

Diplomant: Roman Daňo

Pracovisko: Katedra genetiky a šľachtenia rastlín

Vedúci diplomovej práce: Ing. Ján Petrovic, PhD.

10. Zahraničná a domáca spolupráca

10.1 Spolupracujúce inštitúcie:

10.1.1 Výskumná stanica VÚTPHP Poprad – poskytnutie osiva pre poloprevádzkové skúšky

10.1.2 Kysucké múzeum, skanzen vo Vychýlovke – poskytnutie osiva pre pestovanie a propagovanie v skanzene

10.1.3 Slovenské poľnohospodárske múzeum v Nitre – poskytnutie osiva pre pestovanie a propagáciu v skanzene

10.1.4 Katedra krmovinárstva SPU v Nitre – poskytnutie osiva pre zabezpečenie riešenia výskumného projektu „Úžitkovosť prostredia poľovnej zveri v antropogénnej leso-poľnohospodárskej krajine“

10.1.5 Školský poľnohospodársky podnik SPU, pestovanie ikrice na výrobných plochách

10.2 Absolvované zahraničné pobyty: neboli

10.3 Prijatie zahraničných hostí: nebolo

11. Návrh na využitie dosiahnutých výsledkov

11.1 Pokračovať v pestovaní na väčších plochách

- Overovanie pre použitie v miešankách pre kŕmenie domácich zvierat, poľnej a lesnej zveri

11.2 Odpadové zrno získané pri čistení využívať pre zimné kŕmenie bažantov a jarabíc

11.3 Slamu využiť pri výrobe bioplynu

12. Súhrn

Ikrice – raž horská (*Secale strictum* (C. PRESL.) C. PRESL. ssp. *Strictum*) bola v roku 2002 pestovaná na pozemkoch Školského poľnohospodárskeho podniku SPU v katastri obce Oponice na ploche 14 ha a v katastri obce Kolíňany na ploche 3 ha. Chemické analýzy biomasy a zrna poukazujú na rozdiely obsahových látok v porovnaní s ražou siatou *Secale cereale* L. – odroda Picasso F₁. Zrno ikrice malo vyšší obsah všetkých skúmaných aminokyselín a to v rozpätí od 28,1 % (Asp) do 59,13 % (Pro) v porovnaní so znom raže siatej.

13. Kľúčové slová: Ikrice – raž horská, raž siata, chemické analýzy, biomasa, zrno, aminokyseliny